Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

> Retouradres Postbus 1600 3800 BP Amersfoort

College van B&W van Gemeente Amsterdam
T.a.v. 5.1, 2, e
Postbus 202
1000 AE AMSTERDAM

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

Contactpersoon
5.1, 2, e
T 5.1, 2, e
5.1, 2, e @cultureelerfgoed.nl

Onze referentie
1815719

Uw referentie

Datum 4 maart 2026
Betreft Advies omgevingsvergunning rijksmonumentactiviteit

Naam	Aquarium Artis
Adres	Plantage Middenlaan 53
Postcode/plaats	1018 DC Amsterdam
Gemeente/provincie	Amsterdam / Noord-Holland
Monumentnummer	4108

Geacht college,

Op 17 februari 2026 vroeg u mij u te adviseren over de voorgenomen wijziging(en) van bovengenoemd monument op grond van artikel 4.32 lid 1 onder b, van het Omgevingsbesluit (Ob). U heeft mij daartoe de aanvraag om een omgevingsvergunning toegezonden.

Advies

Ik adviseer u de gevraagde omgevingsvergunning te verlenen.

Hieronder licht ik toe hoe ik tot dit advies ben gekomen. Bij de beoordeling heb ik de stukken betrokken zoals deze zijn ingediend bij de aanvraag.

Het plan
Het plan betreft het plaatsen van het kunstwerk *Radiating Mussels* van Katja Novitskova in het timpaan boven de entree van het ARTIS-Aquarium.

Motivering
Het Aquarium
Het Aquarium van ARTIS heeft hoge architectuurhistorische waarde als origineel bouwwerk van ARTIS, als een nog gaaf ontwerp van de belangrijke laat 19e eeuwse architect Gerlof Salm en als onderdeel van de historische stedenbouwkundige opzet aan de Plantage Middenlaan.

In 1882 werd het Aquarium voor het publiek geopend. Het imposante bouwwerk kent een klassicistisch-maniëristische vormentaal en is alzijdig zichtbaar en

beleefbaar. Het risalerende middenpaviljoen van de voorgevel wordt gekenmerkt door een voorname entreepartij waarbij zes zuilen de overkapping met timpaan ondersteunen.

Het Aquarium ligt binnen het Rijksbeschermd stadsgezicht Grachtengordel Amsterdam Werelderfgoed (bufferzone). Het Aquarium is altijd als zodanig in gebruik geweest, al heeft zowel het interieur als het exterieur door de tijd heen meerdere wijzigingen ondergaan. Recent heeft ARTIS het Aquarium ingrijpend gerestaureerd en vernieuwd. Hierbij zijn onder andere de architectuurhistorische waarden hersteld. De heropening voor het publiek staat gepland voor mei 2026.

Het timpaan
Het timpaan vormt de architectonische bekroning van de ingangspartij en heeft primair een decoratieve of representatieve functie. In de klassieke architectuur is een timpaan veelal versierd met beeldhouwwerk met een centraalcompositie. De invulling van de hoeken van het timpaan zijn daarbij ondergeschikt maar inhoudelijk essentieel ondersteunend aan de centrale figuur of beeld in het timpaan. Tezamen vormen zij een beeldend verhaal.

Het timpaan van het Aquarium had tussen 1882 en 1963 een klassieke invulling met een basreliëf. De beeldengroep toonde de Romeinse God Neptunus (centraal) als bedwinger van verschillende mythologische zeewezens (flanken). In 1963 was het in een zodanig slechte staat dat er brokstukken naar beneden kwamen en het werk is ontmanteld. In 1992 is een schildering (op paneel) van 5.1, 2, e geplaatst. Deze is bij de restauratie in 2023 verwijderd. Momenteel kent het timpaan geen invulling en bestaat het uit vlak stucwerk.

Kunst aanbrengen op een monument
Bij het aanbrengen van een kunstwerk aan of op een rijksmonument is de opgave om te komen tot een evenwichtige balans tussen bestaand en nieuw. Naar mijn overtuiging is dat in dit voorstel gelukt, ook al is er nog ruimte voor verbetering met betrekking tot de compositie.

Om tot een breed gedragen en verantwoord ontwerp te komen, is een zorgvuldig proces van planvorming en uitvoering van groot belang. Ook op dit vlak zijn mijnziens de juiste stappen genomen. Met de bijna afgeronde grote restauratie en aanstaande opening van het hernieuwde Aquarium is door de opdrachtgever een duidelijke aanleiding gegeven voor het plaatsen van een kunstwerk. Daarvoor is ook een zorgvuldige opdracht geformuleerd. Uit de ingediende stukken blijkt dat er in de vorm van de kwaliteitscommissie van het bestuur van ARTIS en door het Stadscuratorium Amsterdam (SCA) voldoende onafhankelijk en kundig advies is ingewonnen om tot een breed gedragen en weloverwogen kunsttoepassing te komen. Ook onderschrijf ik het belang van de afstemming met de buurt en het meenemen van reacties uit de omgeving in het vervolgproces.

Het ontwerp
De totstandkoming van het ontwerp is goed onderbouwd en sluit inhoudelijk aan op de geschiedenis en het gebruik van het monument en de architectuur van het Aquarium. Voorgesteld wordt om het kunstwerk, zeven uitvergrote mosselen die zich met byssusdraden vastzetten aan het natuurstenen gebouw, te vervaardigen middels 3D printing in RVS, aluminium of brons. Het is daarmee duidelijk een

eigentijdse toevoeging aan een historisch en klassiek bouwwerk. Hiertegen bestaan vanuit cultuurhistorie geen bezwaren.

Visueel is er sprake van een spannende balans tussen het kunstwerk en het monument en de openbare ruimte. Het kunstwerk is zowel in vorm, compositie als inhoud duidelijk eigentijds. Het voegt zich qua volume goed naar het monument en is inhoudelijk verbonden met de architectuur en het gebruik van het Aquarium en ARTIS als instelling.

Invulling timpaan
Er wordt gekozen voor een eigentijdse invulling van het timpaan, bestaande uit een centrale groep van zeven mosselen met byssusdraden die de hoeken van het timpaan opzoeken. In mijn vorige advies (d.d. 5 februari 2026) gaf ik aan dat er nog verbetering mogelijk is met betrekking tot de exacte invulling van het timpaan.

Het voorliggende DO laat een duidelijke verbetering zien op dat vlak. Mijn advies is daarom positief. Toch ben ik van mening dat de optimale invulling van het timpaan nog net niet bereikt is. Ik adviseer de kunstenaar en opdrachtgever om dit onderdeel richting de uitvoering met extra aandacht te bezien.
Kleur, schaduwwerking, het contrast tussen achtergrond en kunstwerk en de definitieve vormgeving van de byssusdraden en zuignappen verdienen daarbij specifiek aandacht. Met een laatste verbeterslag op dit punt kan de invulling nóg verder verbeterd worden, waarbij de voorbijganger straks in één oogwenk kan ervaren dat het kunstwerk het volledige timpaan benut.

Bevestiging
Voor de bevestiging van het kunstwerk aan het timpaan en de achterliggende constructie is een plan opgesteld waarbij een stalen frame wordt aangebracht aan de houten constructie achter het timpaan. De mosselen worden met stalen pinnen bevestigd aan deze nieuw aan te brengen constructie. Hiermee lijkt op het oog een degelijke en weinig invasieve methode gevonden om het kunstwerk voldoende stevig en onzichtbaar te verankeren aan het gebouw.

Tot slot doe ik de aanbeveling aan de opdrachtgever en beheerder om voor het periodiek onderhoud van het kunstwerk jaarlijks budget te reserveren.

Uitgangspunten
Voor meer informatie over aanpassing, restauratie en verduurzaming van rijksmonumenten kunt u onder andere terecht bij *'Uitgangspunten en overwegingen advisering gebouwde en groene rijksmonumenten'* op www.cultureelerfgoed.nl en op www.stichtingerm.nl

Afschrift verleende omgevingsvergunning
Graag wijs ik u op de verplichting in artikel 10.22a van het Omgevingsbesluit om de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap binnen een week na verlening van een omgevingsvergunning voor een rijksmonumentenactiviteit een afschrift van de vergunning toe te zenden. Dit kan door toezending aan de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, via de Samenwerkingsfunctionaliteit van het Digitaal Stelsel Omgevingswet.

Vragen

Onze referentie
1815719

Mocht u nog vragen hebben over de inhoud van dit advies, dan kunt u contact opnemen met de contactpersoon die in het briefhoofd vermeld staat.

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
namens deze

5.1, 2, e

5.1, 2, e

5.1, 2, e

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed